Een onderwijsstelsel waarin scholen zich aantoonbaar verbeteren

Position paper voor de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van de Tweede Kamer
Dr. Sezgin Cihangir, directeur **Nederlands Mathematisch Instituut** (NMI)
16 november 2026

Nederland brengt onderwijsresultaten systematisch in kaart, maar organiseert veel minder systematisch hoe scholen die resultaten kunnen verbeteren. We beschikken over onderwijsdoelen, prestatiegegevens en wetenschappelijke kennis. Wat ontbreekt, is een onderwijsstelsel dat deze kennis benut om scholen daadwerkelijk beter te maken. Daarvoor is landelijke regie nodig.

1. Achterblijvende resultaten vragen om georganiseerde verbetering, met regie van de overheid.
De zorgen over de Nederlandse prestaties bij lezen en rekenen zijn niet nieuw. Internationale onderzoeken zoals PISA laten een langdurige achteruitgang zien. Maar de problemen ontstaan niet pas wanneer leerlingen vijftien jaar oud zijn. Ze zijn al zichtbaar op de basisschool.

Bij rekenen bijvoorbeeld blijft het percentage jaar na jaar rond de 45% steken, terwijl ongeveer driekwart van de leerlingen doorstroomt naar vmbo-gt, havo of vwo. Voor die vervolgopleidingen vormt niveau 1S de beoogde rekenbasis. De ambitie van OCW dat 75% dit niveau behaalt, gaat dus om een goede voorbereiding op het voortgezet onderwijs.

We onderzoeken uitvoerig waar het onderwijs tekortschiet. Maar we onderzoeken niet systematisch waarom het op andere scholen jaar na jaar wél goed gaat. De overheid moet dat onderzoek organiseren en zorgen dat de uitkomsten worden vertaald naar concrete ondersteuning voor scholen. Dat kan de overheid niet aan duizenden afzonderlijke schoolteams overlaten.

2. Een onderwijsvisie mag niet ten koste gaan van de toekomst van een kind
Voordat ik directeur werd van het Nederlands Mathematisch Instituut, werkte ik jarenlang voor de gezondheidszorg. Ik berekende sterftecijfers voor alle Nederlandse ziekenhuizen, onderzocht afwijkingen en werkte met medisch specialisten om de kwaliteit van zorg te verbeteren. Wat mij opvalt, is het grote verschil in kwaliteitscultuur tussen de gezondheidszorg en het onderwijs.

In de gezondheidszorg zijn professionele richtlijnen, behandelprotocollen en internationale standaarden belangrijke uitgangspunten voor de goede zorgresultaten en kwaliteitsverbetering. Natuurlijk bestaan er verschillen van inzicht over behandelingen. Maar de kwaliteit en veiligheid van de patiënt staan voorop. Wanneer resultaten achterblijven, is dat aanleiding om te onderzoeken wat er misgaat en wat er beter moet.

Een afwijkend sterftecijfer betekent niet automatisch dat een ziekenhuis slechte zorg levert. Het is wel een signaal dat om nader onderzoek vraagt. Vervolgens worden mogelijke oorzaken onderzocht, verbetermaatregelen genomen en de resultaten opnieuw geëvalueerd. Meten is in de zorgsector het begin van een verbeterproces. In het onderwijs is het een begin van een oeverloze discussie over de meting. En ondertussen blijft verbetering uit.

In het onderwijs blijft daarentegen zelfs de vraag welke kennis leerlingen moeten beheersen onderwerp van discussie. De overheid formuleert open kerndoelen en vraagt vervolgens duizenden schoolteams om die zelf concreet te maken. Dat heet dan ‘we doen het samen’, maar het werk belandt op het bord van leraren die hun handen al vol hebben aan lesgeven.

Een onderwijsvisie op een individuele school is geen vrijbrief. Zoals een medische opvatting niet ten koste mag gaan van de gezondheid van een patiënt, mag een onderwijsvisie niet ten koste gaan van de toekomst van een leerling. Dat betekent niet dat scholen allemaal op dezelfde manier les moeten geven. Het betekent

wel dat voor alle scholen dezelfde ambitieuze doelen gelden voor wat leerlingen moeten kennen en kunnen. En wanneer de resultaten structureel achterblijven, moet de vraag niet alleen zijn hoe we dat verklaren, maar vooral wat we gaan veranderen en verbeteren.

3. De overheid moet een uitgewerkt curriculum bieden, zodat niet iedere school het wiel opnieuw hoeft uit te vinden
De overheid heeft open kerndoelen opgesteld. Daarmee wordt globaal beschreven wat leerlingen ongeveer aangeboden krijgen. Maar de concrete uitwerking daarvan wordt geheel overgelaten aan scholen, leraren en commerciële uitgevers en adviesbureaus. Duizenden scholen moeten deze doelen vertalen naar leerstof, leerlijnen, instructie, oefening en toetsing.

Natuurlijk gebruiken veel scholen bestaande methoden. Maar een samenhangende, landelijk ontwikkelde en wetenschappelijk onderbouwde uitwerking van het curriculum ontbreekt. Die ontwikkelopgave vraagt specialistische expertise en tijd, terwijl schoolteams hun handen al vol hebben aan het geven van goed onderwijs. Zeker in deze tijden van lerarentekort is dat de meest inefficiënte tijdsbesteding voor leraren wanneer zij dat zelf moeten uitvinden.

De commissie-Dijsselbloem stelde al in 2008: de overheid gaat over het ‘wat’, scholen over het ‘hoe’. Dan moet de overheid concreet vaststellen wat leerlingen moeten kennen en kunnen, in plaats van ook die uitwerking bij duizenden schoolteams neer te leggen.

De overheid moet deze expertise landelijk bundelen en beschikbaar maken voor alle scholen.
Een landelijk beschikbaar, concreet en wetenschappelijk onderbouwd en uitgewerkt curriculum met minimumdoelen kan scholen en leraren enorm ontlasten. Niet als verplicht keurslijf, maar als een hoogwaardige voorziening waarop iedere school kan terugvallen.

4. Engeland laat zien dat onderwijsverbetering georganiseerd kan worden
Nederland hoeft niet alles zelf uit te vinden. Andere landen laten zien hoe een overheid de verbetering van onderwijsresultaten actief kan ondersteunen. Een interessant voorbeeld is Engeland. Voormalig Brits minister van scholen Sir Nick Gibb beschrijft samen met Robert Peal in het boek ***Reforming Lessons*** hoe Engeland vanaf 2010 heeft geïnvesteerd in een kennisrijk curriculum, effectieve instructie, beheersingsgericht leren en professionalisering van leraren.

Engeland heeft op verschillende onderdelen steeds betere internationale onderwijsresultaten laten zien. De Engelse aanpak biedt waardevolle aanknopingspunten. Een concreet voorbeeld is de landelijke **Multiplication Tables Check**. Sinds 2022 wordt bij leerlingen in Year 4, vergelijkbaar met groep 5 in Nederland, de beheersing van de vermenigvuldigingstafels getoetst. Het percentage leerlingen dat alle 25 opgaven correct beantwoordt, steeg van 27% in 2022 naar 37% in 2025. De toets maakt zichtbaar in hoeverre leerlingen deze essentiële basisvaardigheid beheersen. Daarmee ontstaat een gemeenschappelijk uitgangspunt voor scholen om hun onderwijs te evalueren en te verbeteren. De overheid stelt dus niet alleen doelen en meet resultaten, maar investeert ook in de infrastructuur die nodig is om het onderwijs daadwerkelijk te verbeteren.

Ter gelegenheid van dit rondetafelgesprek bied ik de Kamerleden graag het boek ***Reforming Lessons van Nick Gibb en Robert Peal*** aan, als uitnodiging om te leren van de ervaringen van een ander land.

Kort samengevat: Nederland heeft de kennis en middelen om het onderwijs structureel te verbeteren. Wat ontbreekt, is een systeem dat meten, onderzoeken en verbeteren met elkaar verbindt, scholen gericht ondersteunt en voor alle leerlingen dezelfde hoge verwachtingen hanteert, ongeacht hun achtergrond.

5. Drie adviezen aan de Tweede Kamer
Om tot een zelfverbeterend onderwijsstelsel te komen, adviseer ik de volgende drie zaken goed te organiseren:

1. Zorg dat de landelijk gesubsidieerde organisaties voor onderwijsverbetering prestatiegegevens systematisch inzetten voor kwaliteitsverbetering
Zorg dat bestaande prestatiegegevens structureel worden benut om verschillen tussen scholen te onderzoeken, succesvolle onderwijspraktijken te identificeren en deze kennis toegankelijk te maken voor alle scholen. Verbind onderzoekers, lerarenopleidingen, onderwijsontwikkelaars en scholen in een gezamenlijke verbeterstructuur.

2. Investeer in concrete, wetenschappelijk onderbouwde curricula en leerlijnen. Kerndoelen zijn momenteel te vaag. Minimumdoelen zoals Stichting Meer op Scholen heeft uitgewerkt naar Vlaams voorbeeld, werken beter.

3. Maak van prestatiemeting het begin van verbetering, niet het begin van een discussie
Verbind toetsresultaten en inspectiesignalen aan onderzoek, gerichte ondersteuning en evaluatie. Stel hoge verwachtingen aan alle leerlingen, ongeacht hun achtergrond. De overheid moet zorgen dat inzicht in onderwijsresultaten wordt gevolgd door concrete ondersteuning en dat wordt nagegaan of die ondersteuning werkt.